

tat d'un procés llarg de lexicalització d'una construcció sintàctica que té com a base el pronom relatiu o interrogatiu en una subordinada d'infinitiu. L'anàlisi se centra, doncs, en resseguir les dades diacròniques i actuals per aprofundir en el procés de creació d'aquestes formes, que demostren ser un patró morfològic amb certa productivitat en el català contemporani. A partir de les principals obres lexicogràfiques i de les dades dels principals corpus (*CICA*, *CTILC*) delimita una sèrie de construccions que permeten resseguir l'origen i evolució de la construcció nominal estudiada.

Pere GARAU

BOVER I FONT, August (2023): *Espill de la vida religiosa (Desitjós)*. Edició crítica d'August Bover i Font. Barcelona: Editorial Barcino, 426 p.

Les obres de l'August Bover, tant els seus primers treballs de catalanística com la poesia íntima o més festiva, o els nombrosos estudis literaris, són sempre modèliques. L'edició crítica de *Espill de la vida religiosa (Desitjós)*, obra que fa quaranta anys va ser l'objecte de la seva tesi doctoral, ens deixa impressionats pel rigor i l'exhaustivitat amb què tracta els temes.

En la introducció, primerament Bover situa aquesta novel·la atlegòrica de principis del segle XVI en els corrents espirituals en què s'inscriu, en especial el lulisme, el platonisme i la *Devotio Moderna*. Analitza les principals característiques de cada moviment, la difusió i la influència que van tenir, i els aspectes en què *Espill de la vida religiosa* hi coincideix o se n'allunya.

Després de centrar l'atenció en el títol i, sobretot, en el subtítol que hi afegeixen, ja durant la primera meitat del segle XVI, moltes de les edicions castellanes i italianes —i que es correspon amb el nom del protagonista, *Desitjós*—, l'editor analitza minuciosament totes les hipòtesis que han intentat aproximar-se a l'autoria: un frare jerònim?, Miquel Comalada?, un cartoixà?, el metge Miquel Servet?, un frare franciscà?

Havent estudiat punt per punt els arguments i les proves adduïdes per diversos estudiosos i explorats tots els indicis —llenguatge, il·lustracions, títol, pròlegs i colofons de les diferents edicions, hàbit de cada orde, etc.—, Bover s'inclina per atribuir hipotèticament l'autoria a un frare franciscà, parlant del català occidental, probablement valencià. Amb arguments igualment sòlids, descarta que *Espill de la vida religiosa* sigui una traducció o una adaptació al català d'una obra en una altra llengua.

Un capítol a part mereix la sorprenent quantitat d'edicions (dues en català —del 1515 i del 1529—, i cent trenta-una en altres llengües). Efectivament, entre els segles XVI i XIX, aquesta obra es va traduir, com a mínim, a uns altres tretze idiomes: italià (dinou edicions), castellà (catorze edicions), francès (onze edicions), alemany (divuit edicions), llatí (deu edicions), neerlandès (trenta-dues edicions), polonès (sis edicions), anglès (tretze edicions), irlandès (una edició), ucraïnès (cap edició coneguda, però sí traducció manuscrita), danès (quatre edicions), rus (una edició) i portuguès (dues edicions). En aquest apartat de la introducció s'enumeren i es descriuen minuciosament les edicions en cada una de les llengües, traduccions i edicions que en la majoria dels casos l'August Bover ha anat descobrint al llarg dels més de quaranta anys que ha durat la recerca, havent de vèncer les dificultats de tractar-se d'una obra anònima, de les variacions del títol en les diferents traduccions (per exemple, en francès, *Le trésor de dévotion*) i dels caràcters ciríl·lics d'algunes de les llengües. En els annexos trobem, a més d'un *stemma* que esquematitza de quina altra versió prové cadascuna de les traduccions, la reproducció en color de les portades de trenta-tres de les edicions.

Per explicar l'èxit de la novel·la, Bover en destaca la doble finalitat: d'una banda, fomentar una religiositat senzilla, afectiva, basada en la meditació interior i en l'oració; de l'altra, entretenir i mantenir l'interès del lector en el pelegrinatge de Desitjós tot buscant el cavaller Amor-de-Déu.

Monjos, canonges, bisbes, juristes i, majoritàriament, convents i monestirs de mig món tenien exemplars d'aquesta obra a les seves biblioteques i està documentat a bastament que alguns fragments es llegien en veu alta durant els àpats de la comunitat.

La novel·la s'estructura en dues parts: la primera, de quaranta-tres capítols, és fonamentalment dialogada, encara que una veu narrativa omniscient guia sempre el lector. Ens relata el camí de Desitjós sobretot a través de les converses entre ell i els nombrosos personatges que va trobant: un pastor; les donzelles de la Casa d'Humilitat, que l'aconsellen sobre com acostar-se a Amor-de-Déu; les males dones, que cal mantenir fora de les cases de virtut; el personatge Desitjar-Déu, que li conta la història del monjo Bé-m-vull, el qual «per no tenir prou discreció, va errar lo camí», etc. Els personatges són tan nombrosos que sovint ens hem de deixar ajudar per un annex de l'edició que ens ofereix un llistat de les figures al·legòriques, ja que no només les persones tenen noms metafòrics (Temor-de-Déu, Nom'hi-done-res, Menyspreu-del-món, Vergonya, Concupiscència-de-la-carn, Confessió-de-si-mateix, Simplicitat, *Reputatio-sui*, etc.), sinó també el gos Bona-Voluntat i alguns objectes (Oli-de-la-miseri-còrdia, la corda Guarda-cor, el bastó Consideració-dels-beneficis-de-nostre-Senyor, la vianda Humil-parlar-del-proïsme, etc.).

La segona part, «de contemplació», conté vint-i-cinc capítols numerats i uns quants escrits finals sense numerar. El primer capítol conté un diàleg entre Desitjós i el Senyor, on aquest destaca la importància de l'oració. En els capítols següents, Desitjar-Déu, que és el porter de la cambra del Senyor, instrueix Desitjós en la conveniència del cant, ajudat per un instrument, el saltiri, les parts, les cordes i les clavilles del qual també són al·legòriques: les quatre cordes inferiors corresponen a l'amor interior; la cinquena, a l'amor al proïsme o amor exterior; i les cinc cordes següents, a la vida contemplativa o amor superior. Aquests darrers capítols contenen poc diàleg: només en algun cas Desitjós demana un aclariment a les explicacions de Desitjar-Déu.

Els textos finals comprenen la fervent oració que Desitjós dedica al Senyor i una nota al lector que genera un altre dels enigmes sobre la composició i l'origen de l'obra: s'hi afirma que el llibre «és estat sumat y abreviat de un altre libre». August Bover en la introducció analitza la nota i polemilitza amb altres estudiosos sobre la credibilitat de l'afirmació.

La present edició de l'*Espill de la vida religiosa* situa a peu de pàgina l'aparat de variants de les dues edicions en català (la de Barcelona, del 1515, i la de València, del 1529). No calen aclariments lingüístics ni interpretacions del sentit dels paràgrafs, perquè aquesta obra, tal com volia l'anònim autor, és perfectament entenedora, fins i tot per al lector actual. Tot i això, l'editor inclou un vocabulari en annex. I també a peu de pàgina trobem alguns apunts o reflexions sobre al·lusions o referències d'un fragment a un text sagrat, o sobre el motiu que ha portat l'editor a triar una determinada lliçó.

La rica bibliografia ens pot donar una idea de les incalculables hores de treball i d'estudi que hi ha darrere d'aquesta edició: hi trobem catàlegs, inventaris i bases de dades de nombroses biblioteques, obres i articles antics i recents sobre el pensament espiritual o sobre temes històrics, literaris i lingüístics. I hi trobem vint-i-un articles del mateix August Bover en què, des de l'any 1981 fins al 2022, fa saber, en publicacions o en col·loquis, els seus avenços en les investigacions sobre el *Desitjós*.

Malgrat la distància ideològica entre el pensament actual i el que es desprèn de l'*Espill de la vida religiosa*, era imprescindible tenir una edició escrupolosa d'aquesta obra tan desconeguda del públic català i que va tenir una difusió tan universal. Segur que aquesta valuosa aportació contribuirà que se la conegui més bé i se la reconegui com cal.

Maria Rosa SERRA MILÀ

CARRERA, Aitor (2023): *Petit atlas lingüístic de la Vall d'Aran*. La Bisbal d'Empordà: Sidillà, p. 494.

«Aquest *Petit Atlas lingüístic de la Vall d'Aran* (d'ara endavant, si s'escau, *PALVA*) és el resultat d'una recerca feta amb dades orals obtingudes sobre el terreny que es va iniciar poc abans del tombant del mil·lenni i que s'ha perllongat durant un quart de segle. [...]» (p. 7). Si tenim en compte l'edat de l'autor, que en l'any d'edició de l'obra no ateny encara la cinquantena, hom podria cercar una analogia